

Limba română ca factor identitar național și cultural*

Acad. Mircea Dumitru

Vicepreședinte al Academiei Române

Distinse domnule președinte al Academiei Române, academician Ioan-Aurel Pop,
Distinse domnule președinte al Academiei de Științe a Moldovei, academician Ion Tighineanu,
Excelențele Voastre, doamnelor și domnilor demnitari,
Domnilor vicepreședinți,
Domnilor secretari generali,
Doamnelor și domnilor academicieni și membri corespondenți ai Academiei Române și ai Academiei de Științe a Moldovei,
Distinși invitați,
Doamnelor și domnilor,

Una dintre cele mai importante misiuni pe care Academia Română și-a asumat-o încă de la înființarea ei în 1866, dacă nu chiar cea mai importantă, a vizat, în acord cu vocația culturală și spirituală național-identitară a instituției noastre, cultivarea și normarea limbii române, alături de studiul istoriei poporului român, având ca obiective elaborarea gramaticii limbii române, stabilirea ortografiei, realizarea diferitelor dicționare și elaborarea tratatelor de istorie a românilor.

Această misiune deopotrivă culturală și politică, în sensul cel mai larg al cuvântului, este specificată în decretul de înființare a Societății Literare Române, care este instituția precursoră a Academiei Române, societate care a fost înființată prin Decret al Locotenentei Domnești pe 1/13 aprilie 1866. Misiunea de a cultiva limba, de a o norma și de a pune în acord regulile ei cu evoluția firească și normală a limbii este o îndatorire constantă a Academiei Române.

În contextul sărbătoririi noastre de astăzi, este important pentru toți cei de față să reiterăm că avem în spate o istorie de 35 de ani în care în Republica Moldova sărbătorirea limbii române este o sărbătoare națională. Românii din Moldova au luat-o înaintea românilor din România, pentru că în Republica Moldova lupta pentru afirmarea identității naționale și culturale și pentru independența statală a fost, implicit și explicit, o luptă pentru recunoașterea limbii române ca limbă națională. În 1989, pe 27 august, limba română a fost declarată limbă de stat, iar pe 31 august a fost declarată independența statului Republica Moldova. Iar această serie de evenimente istorice nu este rezultatul unor coincidențe întâmplătoare. Declararea limbii române ca limbă națională și oficială este o precondiție identitară a declarării independenței politice și statale a Moldovei.

Începând cu 31 august 2011, *Ziua Limbii Române* este serbată pentru prima dată și în România. Iarăși, coincidența nu este cătuși de puțin întâmplătoare. Sărbătoarea devine oficială în România prin Legea nr.53/2013, care stipulează că *Ziua Limbii Române* este serbată exact în aceeași zi, pe 31 august, și în România și în Moldova.

Dar de ce este această lucrare asupra limbii noastre atât de importantă pentru cultura și identitatea noastră individuală, națională, culturală, politică, religioasă?

La urma urmei, privită din perspectiva experienței fiecăruia dintre noi, învățarea limbii materne este atât de normală, firească și accesibilă tuturor. Învățăm spontan să vorbim limba maternă cu mult înainte de a ajunge la școală, cu mult înainte

*Alocuțiune susținută la Ședința festivă „Limba noastră cea română” (31 august 2025, Sala Azurie a Academiei de Științe a Moldovei)

de a trece prin instituțiile de educație. Cu mult înainte de a primi certificări și diplome, putem vorbi limba noastră maternă, limba națională.

Sunt foarte multe explicații pentru acest lucru atât de natural și de firesc. Din perspectiva pe care o am eu ca logician și ca filosof, cu greu am putea supraaprecia rolul și importanța limbii vorbite, dar și a limbii scrise, în orice comunitate umană, pentru că limba pe care o vorbim în viața de zi cu zi este cea mai importantă instituție a societății, o instituție la care participăm toți vorbitorii limbii și pe care o împărtășim cu ceilalți în fiecare moment al existenței noastre. Este o instituție fundamentală și esențială în sensul în care nici o altă instituție pe care noi o reglementăm nu ar fi posibilă, necum actuală sau reală, fără existența acestei instituții sui-generis, care este limba pe care o vorbim.

Iar aici am în vedere deopotrivă lucrurile de spiritualitate înaltă, cum ar fi chestiuni culturale, precum identitatea națională, identitatea culturală, identitatea spirituală, religioasă sau filosofică; dar am în vedere și lucruri din cele mai obișnuite ale vieții noastre de zi cu zi. În lipsa limbii pe care o folosim, nimic nu este posibil pentru noi, nici individual, nici comunitar. De aici rezultă și importanța pe care o are conștientizarea de către fiecare dintre noi a rolului pe care limba română trebuie să îl joace și a importanței pe care o are păstrarea unei normativități flexibil-dinamice, nu a unei normativități închistate odată pentru totdeauna; pentru că limba este la fel de vie și într-o dinamică și evoluție continuă, așa cum este întreaga noastră societate și cum este fiecare om, fiecare membru al acestei societăți.

Foarte pe scurt, aș vrea să vă rețin atenția cu câteva remarci care arată nevoia noastră de a gândi și de a cerceta mai adânc rosturile limbii. În domeniul pe care eu îl practic, care este filosofia și logica, se poate spune că secolul al XX-lea a stat sub semnul limbilor. A fost, în domeniul mai larg al filosofiei, secolul filosofiei limbajului. În toate orientările filosofice principale azi, limba a fost subiectul principal. Mulți s-au întrebat care este motivația mai adâncă a acestei preocupări și de ce discutăm, cu precădere, despre limbă și nu vorbim despre Univers, despre existență, despre semnificația vieții umane, despre Dumnezeu? Sar-

cina principală pe care și-au asumat-o filosofii de diferite tipuri în secolul al XX-lea și, în mare măsură, în secolul nostru a fost aceea de a înțelege natura umană, de a înțelege în primul rând inteligența umană din perspectiva descifrării mecanismelor limbilor vorbite de oameni, pe care le numim generic și convențional *limbi naturale*. Sigur că limbile sunt constructe sociale, culturale, istorice, dar sunt atât de înrădăcinate și firești în viața noastră încât ele sunt numite, în literatura de specialitate, *limbi naturale (natural languages)*.

Iată, de pildă, un scurt fragment dintr-o lucrare a lui Constantin Noica pilduitoare și esențială pentru tema de astăzi, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*: „Cu limba noastră, noi dăm acea «iscusită oglindă a minții omenеști», cum spunea despre scris Miron Costin, în care gândul de totdeauna și *omul de pretutindeni să-și vadă chipul. Și o putem face în termeni proprii, uneori de retălmăcit în alte limbi*”.

Forța social-culturală a limbii noastre materne sau naționale rezidă, în primul rând, în faptul că limba este unul dintre cei mai importanți factori – dacă nu chiar cel mai important factor al identității personale, naționale și culturale, pentru că prin ea se păstrează, se transmite și se exprimă specificul unui popor. Iată câteva idei esențiale în sprijinul acestei teze.

Limba este unul dintre cele mai puternice simboluri ale unei națiuni. Ea nu reprezintă doar un mijloc de comunicare între oameni, ci și expresia istoriei, a culturii și a spiritului unui popor. De aceea, putem afirma că limba constituie fundamentul identității naționale.

1. Limba ca mijloc de comunicare și unitate

În primul rând, limba are rolul de a uni membrii unei comunități. Ea funcționează ca un liant social, unind indivizii într-o colectivitate cu tradiții și valori comune. Faptul că oamenii vorbesc aceeași limbă le oferă sentimentul apartenenței la un grup cu tradiții, obiceiuri și valori comune. Astfel, limba devine un element de coeziune și solidaritate.

Limba este principalul instrument prin care oamenii dintr-o comunitate se înțeleg între ei.

Vorbirea aceleiași limbi oferă sentimentul de apartenență la o cultură și la o națiune.

2. Limba ca depozitar al culturii

În al doilea rând, limba este depozitarul culturii și al memoriei istorice colective. În ea se reflectă experiența istorică a poporului, se păstrează proverbe, basme, cântece și creații literare care dau mărturie despre specificul național. În limbă se reflectă și mentalitatea poporului: proverbele, expresiile, creațiile folclorice și literatura. Ea păstrează urmele contactelor cu alte popoare, dar și specificul național, devenind un tezaur cultural. Tot prin limbă se transmit din generație în generație obiceiurile și credințele care definesc identitatea unui neam.

3. Limba ca simbol identitar

Alături de tradiții, credințe și obiceiuri, limba este un simbol al suveranității și al independenței naționale. În multe momente istorice, păstrarea limbii a însemnat păstrarea existenței poporului (de exemplu, rezistența culturală a românilor în fața dominațiilor străine). De aceea, limba are și valoare simbolică. Ea reprezintă un semn al independenței și al demnității unui popor. De-a lungul istoriei, popoarele și-au apărut limba ca pe un bun sacru, înțelegând că pierderea ei ar însemna slăbirea sau chiar dispariția identității naționale.

4. Limba și conștiința națională

Limba nu este doar un cod de comunicare, ci un semn distinctiv care diferențiază o națiune de alta. Conștiința apartenenței la o limbă comună formează sentimentul de unitate națională și de solidaritate.

5. Rolul limbii în globalizare

În contextul actual, globalizarea și influențele externe pot eroda identitatea culturală. Păstrarea și cultivarea limbii materne devine un act de afirmare și protecție a identității naționale.

Sărbătorirea limbii noastre este și ocazia cea mai firească de a-l omagia pe acela care a contribuit în mod esențial la crearea limbii române literare moderne, „omul deplin al culturii românești”, cum îl numea Constantin Noica pe poetul național al nostru. Congresul eminescologilor, ajuns la cea de-a XIV-a ediție, este parte a acestei sărbătoriri a limbii române prin opera lui Eminescu. Mihai Eminescu este considerat „poetul național” al României nu doar pentru valoarea estetică a operei sale, ci și pentru modul în care a înțeles și a folosit

limba română ca instrument de expresie artistică și ca factor identitar național.

1. Context istoric și cultural

Eminescu scrie în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, într-o perioadă în care ideea națională se consolida în spațiul românesc. Limba română era privită ca fundament al unității și al independenței spirituale, fiind elementul cel mai vizibil care lega provinciile istorice. În acest context, opera eminesciană a contribuit la fixarea unui model lingvistic și cultural.

2. Limba română în creația eminesciană

Eminescu a valorificat bogăția și muzicalitatea limbii române, folosind atât arhaisme, cât și regionalisme, dar și un limbaj elevat, filosofic. Poezia sa demonstrează că limba română poate exprima subtilități de ordin metafizic, filosofic și estetic la același nivel cu marile literaturi europene. Eminescu folosește limba română și ca instrument de conștiință națională, de afirmare a identității colective.

3. Factor identitar național

Limba devine în opera sa mărturie a continuității și unității poporului român, fiind totodată păstrătoare de tradiție și cultură. Eminescu arată că identitatea națională se construiește nu doar prin teritoriu și istorie, ci și prin patrimoniul lingvistic și literar. Prin traducerea în limbaj poetic a miturilor, doinelor și credințelor populare, Eminescu reînvie memoria colectivă și îi dă forță identitară.

4. Moștenirea eminesciană

Modelul său lingvistic a influențat profund literatura română ulterioară, devenind reper de frumusețe și expresivitate. Eminescu este considerat „părintele limbii literare moderne”, întrucât a arătat cât de nuanțată și complexă este limba română. Astfel, el nu este doar un poet genial, ci și un simbol al unității naționale prin limbă.

Pentru Eminescu, limba română este nu doar un mijloc de creație artistică, ci un simbol identitar național, o punte între trecut și viitor, între individ și colectivitate. Prin modul în care a ridicat limba la nivel de artă universală, el a contribuit decisiv la consolidarea conștiinței naționale românești.

Drept concluzie a comunicării mele, să reținem linia principală a argumentării mele.

Limba națională este mai mult decât un instrument de comunicare: ea condensează și este depozitara esenței spiritualității poporului și expresia unității sale. Păstrarea și cultivarea limbii materne înseamnă protejarea identității naționale și transmiterea ei către generațiile viitoare.

Dacă „limitele limbajului meu sunt limitele lumii mele”, după cum pătrunzător ne spune Wittgenstein în al său *Tractatus Logico-Philosophicus*, pentru că abilitățile noastre mentale de a exprima

concepte prin intermediul limbajului definesc limitele înțelegerii realității de către fiecare dintre noi, atunci, nu este mai puțin adevărat că limba noastră cea de toate zilele este, metaforic vorbind, „casa ființei”, după cum spunea Heidegger, dar și „patria unui popor”, după afirmația lui Nichita Stănescu „Limba Română este Patria Mea!”. Ea, limba română, asigură continuitatea istorică, exprimă specificul național și leagă generațiile între ele, fiind fundamentul identității naționale.